

освітньому процесі вищого закладу освіти низки теоретичних та практичних навчальних курсів, а також тренінгових програм.

Список бібліографічних посилань

1. Bartone P. T., Kirkland F. R. Optimal leadership in small army units // Handbook of Military Psychology / ed. by R. Gal, A. D. Mangelsdorf. West Sussex, England : Wiley, 1991. Pp. 393–409.

Отримано 25.02.2021

УДК [159.98:351.74](477)

Наталія Едуардівна МІЛОРАДОВА,

*професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор психологічних наук, доцент;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0716-9736>*

ТРЕНІНГ «ПСИХОЛОГІЯ ДОПИТУ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СЛІДЧИХ

Розглянуто мету, основні завдання та складові програми тренінгу «Психологія допиту». Надано методичні рекомендації стосовно його впровадження та підкреслена ефективність використання тренінгових технологій у формуванні комунікативної компетентності слідчих.

Ключові слова: комунікативна компетентність, слідчий, тренінгові технології, допит

Невід'ємною складовою сучасних вимог до особистості працівника поліції є використання психологічних знань та умінь при вирішенні професійно важливих завдань. Однією із значущих особистісних характеристик, що відбиває рівень професіоналізму поліцейського, є його комунікативна компетентність. Існування різних підходів до визначення та розкриття сутності й структури комунікативної компетентності свідчить про її багатоаспектність та різноплановість. Це поняття включає певну сукупність знань, що забезпечують ефективне спілкування та відбиває уміння людини психологічно грамотно і ефективно будувати міжособистісну взаємодію.

Як підкреслено у професіограмі [1], діяльність слідчого є складною соціально відкритою системою, в межах якої, для отримання необхідної інформації, необхідно спілкуватися із різними категоріями

громадян. Тому комунікативний аспект у цій діяльності є домінуючим, оскільки спілкування є одним з основних шляхів отримання інформації. На думку О. Цільмак, під комунікативною компетентністю слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України слід розуміти – здатність особи обирати та технологічно ефективно застосувати адекватний спосіб усного та письмового спілкування [2].

Результативність проведення більшості слідчих (розшукових) дій (допит, одночасний допит двох раніше допитаних осіб, слідчий експеримент та ін.) в багатьох випадках залежить від розуміння слідчим психологічних особливостей професійного спілкування. Тому доцільним є приділення належної уваги при підготовці фахівців розвитку саме комунікативної складової професійної діяльності. Саме включення у підготовку працівників поліції тренінгових технологій, на нашу думку, є перспективним шляхом підвищення професійної компетентності фахівців.

Ефективність застосування тренінгових технологій при підготовці працівників поліції різних підрозділів підкреслюють у своїх дослідженнях як вітчизняні (Н. Афанасьєва, Л. Балабанова, В. Барко, В. Доценко, В. Лефтеров, О. Макарова, Л. Мороз, Н. Мовмига, Л. Перелигіна, Г. Попова, О. Тімченко, О. Цільмак С. Яковенко та ін.) так і зарубіжні науковці (A Abbe, R. Borum, S. E. Brandon, R. S. Engel, H. M. D. Cleary, T. C. Warner, R. Balko, K. M Carlsmith, A. M. Sood), що підкреслює їх значущість у формуванні поліцейських-професіоналів.

Нами був розроблений соціально-психологічний тренінг «Психологія допиту», метою якого є розвиток у слідчих умінь використовувати психологічні знання при проведенні допиту.

Програма тренінгу спрямована на: використання отриманих психологічних знань, щодо особливостей міжособистісного спілкування у професійній діяльності; формування в учасників уявлень щодо закономірностей сприйняття складних соціальних ситуацій у ході напруженої взаємодії слідчого з учасниками допиту; відпрацювання найбільш ефективних комунікативних дій в типових професійних ситуаціях, що виникають під час допиту. Логіка програми передбачає, по-перше, актуалізацію і підвищення рівня загальнокомунікативних умінь, по-друге, вироблення і розвиток професійних комунікативних умінь.

Загальні комунікативні уміння: встановлення психологічного контакту; позитивних ритуальних комунікативних дій; позитивної самоподачі; вміння відчувати невербальні прояви з боку людей; управляти увагою співрозмовника; слухати, чути та розуміти інформацію.

Професійні комунікативні уміння: проявляти формально-рольову поведінку слідчого; управляти предметом розмови в процесі допиту;

виявляти неправду і нещирість на відміну від щирої помилки; виявляти приховану інформацію; виявляти і нейтралізувати психологічну маніпуляцію; протистояти психологічному тиску.

Основними завданнями тренінгу є:

1. Формування умінь використовувати психологічні знання на всіх стадіях проведення допиту для отримання правдивих свідчень.

2. Формування умінь застосовувати тактичні прийоми правомірного психологічного впливу під час допиту (свідка, потерпілого, підозрюваного та ін.) у різноманітних слідчих ситуаціях (виявлення прихованих мотивів поведінки; протиріч у показаннях; нещирості та неправди у показаннях; ситуації протиборства; зіткнення протиріч та психологічної боротьби та ін.)

3. Підвищення рівня особистісної та професійної комунікації слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України.

4. Апробування стратегії ефективної поведінки в складних, конфліктних ситуаціях професійної діяльності та розвиток уміння врівноважено приймати рішення в умовах протиборства.

5. Формування у слідчих професійно-психологічної установки на забезпечення особистої фізичної та психологічної безпеки при проведенні допиту та інших слідчих (розшукових) дій.

6. Здійснення позитивного впливу на мотиваційну, емоційно-вольову, інтелектуально-пізнавальну сфери особистості слідчих з метою підвищення ефективності їхньої комунікативної діяльності в цілому.

Запропонована програма базується на певних алгоритмах проведення тренінгу: структурних, змістовних, динамічних, організаційних та методичних, які детально описані нами у інших публікаціях [3].

Тренінг містить шість блоків:

1. Роль стереотипів у роботі слідчого. Нейтралізація дії стереотипів.

2. Психологічні стадії проведення допиту. Специфіка спілкування слідчого на кожній зі стадій.

3. Інформаційна взаємодія в ході допиту: закономірності слухання та прояснення інформації.

4. Вербальні та невербальні чинники психологічного контакту.

5. Застосування психологічних знань та комунікативних умінь на різних стадіях підготовки та проведення допиту.

6. Особливості допиту різних категорій осіб (свідків, потерпілих, підозрюваних).

Тренінг розрахований на 20 годин впродовж чотирьох днів, але можливо його проведення відповідно до виокремлених блоків. Крім того, програма може бути модифікована в залежності від рівня підготовки слідчих, міста, часу, конкретних запитів та побажань.

Для вирішення тренінгових завдань ми пропонуємо використовувати наступні методи: рольові ігри; групові дискусії; мозковий штурм, психологічні вправи констатуючого та дослідницького характеру; метод кейсів, психологічні вправи-тренажери; розминочно-розгріваючі психогімнастичні вправи; методи самоспостереження та рефлексії; щоденникова робота та підготовка за межами тренінгу до виконання тренінгового завдання.

Проведення тренінгу «Психологія допиту» передбачається як в межах практичних занять із курсантами ЗВО зі специфічними умовами навчання, так і в межах існуючої системи курсів підвищення кваліфікації, перепідготовки та службової підготовки практичних працівників слідчих підрозділів Національної поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Професіограми за основними видами поліцейської діяльності (слідчого, оперуповноваженого карного розшуку (кримінальної поліції), дільничного офіцера поліції) : наук. довідник. Ч. 1 / Держ. наук.-дослід. ін-т МВС України. Київ, 2018. 108 с.

2. Цільмак О. М. Складові комунікативної компетентності слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України. *Причорноморські психологічні студії*. 2017. № 2. С. 85–90.

3. Мілорадова Н. Е. Психологічні основи професіогенезу слідчих : монографія. Харків : ФОП Бровін, 2018. 496 с.

Отримано 22.02.2021

УДК 378.6:351.74(477)

Леонід Володимирович МОГІЛЕВСЬКИЙ,

*проректор Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6994-6086>*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ НА НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Підкреслено значущість та особливості здійснення профорієнтаційної діяльності в сучасних умовах, розглянуто проблемні питання відбору кандидатів на навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.